

Олександр Фільц

доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри психіатрії та психотерапії
факультету післядипломної освіти ЛНМУ імені
Данила Галицького.
Заслужений лікар України.
Президент Української Спілки
Психотерапевтів.
Екс-Президент Європейської Асоціації
Психотерапії.
Член наукової комісії
міжнародного Фонду Зігмунда Фрейда

СЕДИХ Кіра Валеріївна

<http://orcid.org/0000-0003-3528-7569>
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології
Полтавського національного педагогічного
університету ім. В.Г. Короленка,
системний сімейний психотерапевт,
тренер Української спілки психотерапевтів

(м. Полтава)

Світлана Михайлів

Психолог-адиктолог. психотерапевт,
психоаналітик.
Голова секції психіатрії залежності в УСП
Керівник Українського Інституту
Психотерапії залежності
Керівник реабілітаційного центру для дітей
та підлітків з девіантною та делінквентною
поведінкою.

УДК: 159.923

Фільц О.О. orcid.org/0000-0002-5350-8305

Седих К.В. orcid.org/0000-0003-3528-7569

Сучасні концепти психологічної реабілітації осіб із хімічним uzалежненням

Короткий опис. *Стаття містить опис авторського концепту хімічного uzалежнення та психотерапії цього порушення. Визначено феномен фіксованої уяви як системо утворюючої ланки механізму uzалежнення. Запропонована циркулярна модель формування системи uzалежнення: ФІКСОВАНА УЯВА – АПРОБАЦІЯ В РЕАЛЬНИХ ДІЯХ – ОТІЛЕСНЕННЯ ЗАДОВОЛЕННЯ -- ПОВЕДІНКОВИЙ РИТУАЛ, ЯК ФІКСОВАНА ПОВЕДІНКА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ ФІКСОВАНОЇ УЯВИ - НАДЦІННА ІДЕЯ ЯК РЕГУЛЯТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ ПОВЕДІНКИ – АДДИКТИВНИЙ АКТ – ФІКСОВАНА УЯВА ПРО НАСЛІДКИ і т. д.*

Психотерапія як Ритуал переходу до альтернативних конструктивних способів реалізації видозміненої фіксованої уяви;

осі: 1) адиктивна - «Тривога –задоволення»; 2) «Нарцистичної рівноваги»;

Розглядається також роль дефолт системи функціональних нейромереж мозку.

Ключові слова: *фіксована уява, система адикції, uzалежнення, надцінні ідеї, адиктивна мотивація, імагінативний образ, лімінальність, потік, ритуал, ініціація.*

Наші визначення.

Для розвитку реабілітаційного процесу важливо означити наше розуміння процесу формування uzалежнення. Так, потреба у залежності/автономії є універсальною властивістю людини. Однак, за певних умов, деякі нейтральні об'єкти, які відіграють важливу роль у формуванні залежної чи автономної поведінки перетворюються на надцінні для особистості, а потреба в них посилюється до неконтрольованого стану.

Нами (2018р.) сформульовано гіпотезу, що важливу роль у формуванні адиктивної поведінки може відігравати специфічний психологічний феномен, означений авторами цієї статті як фіксована уява. *В уяві гіпертрофується певна частина дійсності і добудовується у фантазії, завдяки чому створюється емоційно насичена образна картина (картинка-образ). Цей образ ми назвали **фіксованою уявою**[12].* Зупинимось детальніше на аналізі феномену «фіксована уява».

Відомо, що предмет (ситуація), із приводу якого виникають образи уяви, виступає як факт свідомості і, будучи завжди однозначно співвіднесеним із реальністю, є її чітко ідентифікованим фрагментом. Але, при цьому, такий фрагмент виступає тільки *приводом* для виникнення образів уяви і місцем їх «стягування» у свідомості. Це означає, що конкретна реальність, будучи значимою для функціонування уяви, не задає зміст образів-картинок. Уява спирається на відображувану миттєву реальність тільки як на привід для розгортання своїх власних картин, тоді як реальність є лише вихідним матеріалом. Якщо в площині відображення у свідомості фіксуються наявні і іманентно-імовірнісні стани предмету, то в площині уяви предмет постає у фіксованих, але необмежених у своїх можливих проявах, станах[2]. Останнім часом наукові дослідження [8] доводять,

що «Образи у свідомості і є уява», і ці образи існують у вигляді картин або образів моторного типу.

До психологічної системи адикції входять такі окремі елементи як мотивація, уява, емоції, пам'ять, мислення, тілесність і поведінка. При цьому, на нашу думку, особливістю та специфічністю цієї системи виступає фіксованість уяви,

Фіксована уява - емоційно насичений образ, що створюється на основі процесу гіпертрофування частини дійсності в уяві і її добудування у фантазії. Взаємодія емоції і образу розвивається по спіралі і поступово зумовлює фіксацію уявного образу. Створюється специфічна «амальгама» – сплав емоції і образу, який набирає самостійного надцінного значення[12].

Коли система адикції вже сформована, то тригером для її активізації слугує об'єкт залежності (хімічний агент). *Розмірковуючи над комунікацією процесів уяви та емоцій, треба зазначити наявність циркулярного зв'язку між ними.* Так образи уяви завжди мають емоційне забарвлення, натомість, всяке почуття, всяка емоція прагне оформитись у певні образи, що відповідають цьому почуттю. Навіть коли вони не стосуються безпосередньо чи особисто до життєвої ситуації особи, то і тоді вони виразно переживаються нею як позитивні або негативні. *Існують суттєві вікові відмінності у взаємодії між уявою та емоціями.* Особа людини формується через мрії: мами навчають дітей тому, про що «варто мріяти» [17]. Механізм утворення образу уяви у дитини відбувається по колу: образ породжує емоцію, а емоція – образ, який знову породжує і підсилює ту ж емоцію [17].

На відміну від утворення образу уяви у дитини, утворення образу фіксованої уяви у підлітка та дорослої людини відбувається по спіралі через послідовне та поступове уточнення обидвох її складових – образу уяви та приналежної емоції[12].

Так, на першому етапі фіксована уява відображає емоційно насичений зв'язок між вживанням адиктивного агенту та появою реакції на вживання; взаємодія емоції і образу розвивається по спіралі і поступово зумовлює фіксацію уявного образу. Емоція уточнює і уточнює образ; а сама емоція уточнюється також, і поступово стає фіксованою на уточненому образі.

На наступному етапі з'являються вторинні переживання, що виникають із приводу цих образів уяви, і самі ці образи отримують додаткову емоційну «зарядженість». Створюється специфічна «амальгама» – сплав емоції і образу, який набирає самостійного надцінного значення. При цьому розвивається надцінне емоційне ставлення і, врешті респт, **до процесу долучається когнітивна складова у формі надцінної ідеї щодо об'єкта адикції. Провідна емоція - задоволення підбирає окремі елементи дійсності й комбінує їх у такий зв'язок, який обумовлений зсередини вже існуючою емоційно-когнітивною настановою, а не ззовні, тобто – суб'єктивною «логікою» самих цих образів.** Така комбінаторика притаманна сновидінням і мріям. Фантазія, керована таким емоційним фактором – найбільш суб'єктивний, найбільш внутрішній вид уяви.

Отже, поступово формується фіксований ментальний конструкт, у якому задіяно різні когнітивні процеси, і цей конструкт завдяки фіксованості та надцінності [5] **починає виконувати РЕГУЛЯТИВНУ функцію, яка суб'єктивно переживається як внутрішнє та неухильне зобов'язання реалізувати**

сформовану емоційно-когнітивну настанову емоційні стани, і яка починає керувати сприйманням, спогадами й ін. (Default system).

Цей фіксований ментальний конструкт *формує також і внутрішній план дії (Salient system).*

Так, переконливо доведено, що при важкому дитинстві у людини ушкоджується дофамінова система (система біологічної нагороди) і відповідно змінюються очікування та цілеспрямована поведінка особи (дофамін – стимулює діяльність і підтримує цілеспрямовану діяльність). Схематично, при формуванні хімічної залежності у схильних до цього осіб у дорослому віці - за рахунок підвищеного рівня глюкокортикоїдів (що свідчить про хронічну схильність до тривоги), поступово виснажується «запас дофаміну», що знижує поріг збудливості. Відтак, такими особами стресова – особливо специфічно значима

- ситуація сприймається загострено [14;15].

Пошук новизни (novelty seeking), тісно пов'язаний із прагненням до невідомого та ризику, виявляється притаманним не тільки для підлітків-людей, але і для підлітків – приматів. Це пов'язано із тим, що протягом підліткового віку в мезолімбічному шляху і в мезокортикальній зоні – щільність та ефективність дофамінових аксонів неухильно збільшується і має характер надлишковості (потім, уже в дорослому віці, на основі природнього механізму прунінгу, кількість нейронів зменшується і досягає оптимуму для вирішення особою повсякденних завдань адаптації) [16;17]. Ці феномени пояснюються еволюційними психологами як різні поведінкові стратегії важливі для природного відбору. Вони налаштовані на зміни (у підлітків) та підтримання стабільності (у дорослих), що підвищує шанси популяції як до виживання, так і до розповсюдження власних генів для всієї спільноти. Зокрема, у тинейджерів та юнаків, завдяки появі загостреного інтересу до незвіданого, глобальних проблем і «універсальних» переживань, з неухильністю формуються необхідні узалежнення (закоханість, спорт, мистецтво, тощо).

Найменша дофамінова відповідь (у схильних до ризику підлітків це пов'язано із геном ризику) [14;15], тобто найменше дофаміну, продукується у осіб з найбільш активно-ризикованою поведінкою. У тинейджерів ще незріла лобна кора, яка ще не має достатнього «інструментарію» для збалансованого функціонування дофамінової системи, підвищує ймовірність імпульсивної поведінки тинейджерів - особливо у присутності однолітків.

Під час перших разів вживання наркотику спостерігається масивний викид дофаміну (що в рази перевершує «звичайну дозу») і, таким чином, особа отримує незвичні когнітивно-тілесні переживання, які формують задоволення, в тому числі – на рівні специфічного тілесного компоненту (отілеснення), важливого для формування майбутньої залежності. Пізніше, при подальших вживаннях наркотику спостерігається суттєвий спад дофамінового викиду, і, відповідно суттєве зменшення тілесного задоволення. Саме тут, як ми вважаємо, і включається механізм ФУ (фіксованої уяви), яка налаштовує людину на очікування задоволення та гонитву за ним. Це могло б пояснюватись тим, що дофамін виділяється під час очікування і психічної, і тілесної винагороди (reward dependency), що в результаті ще більше підкріплює отілеснений аспект узалежнення. Таким чином розвивається

ще один процес циркулярності у взаємодії ФУ та Отілеснення.

Три функціональні нейрональні системи головного мозку.

Для поглиблення розуміння механізмів циркулярної взаємодії між фізіологічними та психічними структурами головного мозку нагадаємо функції трьох типів нейрональних мереж (систем), які активізуються в моменти здійснення різного роду діяльності:

Default system – активна, коли людина перебуває в стані спокою, мріяння, фантазування, вільно-плаваючої уваги, вільного асоціювання, внутрішнього монологу, вільного потоку асоціацій тощо. **При фрустрації задоволення характеризується вільно-плаваючою тривогою**

Salient system – активна, коли людина перебуває у пошуку шляхів реалізації задуманого, відфільтровує сигнали оточуючої дійсності (тестування реальності) з метою забезпечення цілеспрямованої поведінки, спрямованої на задоволення планованих потреб. **При фрустрації задоволення характеризується сигнальною тривогою.**

Executive system – активна, коли людина реалізує задумане у конкретних діях, вчинках, поведінкова система націлена на задоволення конкретних потреб. **Характеризується трансформацією тривоги у предметний страх** (н. п., за наслідки адиктивної поведінки, або за ризики у процесі реалізації і ін.)

Коли активною є Default system, адиктивний пацієнт перебуває в контакті **із зростаючою особистісно значимою вільно-плаваючою тривогою, що є для нього нестерпним.** Від цієї напруги активується фіксована увага, яка запускає Salient system. Відтак, вільно-плаваюча тривога перетворюється на сигнальну – реалістичні, об'єктивовані страхи (розуміння наслідків зловживання). Після цього включається Executive system і через ритуалізовану поведінку можна остаточно справитися з цією тривогою, перекривши її задоволенням та заспокоєнням. Йдеться не так про насолоду (pleasure), як про заспокоєння (satisfaction) Спокійний стан триває якийсь час, а потім цикл розпочинається знову:

Default + вільно плаваюча тривога (нестерпна) -> Salient + об'єктивовані страхи (нестерпна тривога стає стерпною) -> Executive + ритуал -> вживання речовини -> заспокоєння -> повернення у Default і т.д.

Таким чином, для концептуалізації залежності ми маємо дві координатні осі:

1) Адиктивну: Задоволення - Тривога

2) Нарцистичну: Вісь суб'єктивної психо-фізичної рівноваги (нарцистичної рівноваги)

Перша вісь наświetлює значимість ритуалу та нейробіологічних аспектів залежності. Доповнення цієї осі другою пояснює необхідність створення спеціального, специфічного ритуалу, спрямованого на формування альтернативних та - обов'язково соціально конструктивних – нарцистично збалансованих форм психо-фізичного гомеостазу.

Зв'язок між залежністю, ідентичністю та ритуалами.

Відомо, що набуття власної ідентичності відбувається через кризу переходу з підлітково-юнацького віку до дорослого. Для цього переходу необхідний певний ритуал – ініціація.

Ритуал, за визначенням В. Фукса, це «соціально регульована, колективно здійснювана послідовність дій, що не породжують нової предметності і не змінюють ситуацію у фізичному розумінні, а переробляють символи і ведуть до символічної зміни ситуації». Символічна мова - це мова аналогій між видимим і невидимим світом. Символи можуть розглядатися як певні субститути (замінники) мовного вираження, засновані на асоціативних подібностях. Символи не уявляють собою монолітного явища, вони утворюють ряд форм, що змінюються в часі - від універсальних до приватних (Фрезер, Мюллер, Марч, Генон, Юнг, Шнайдер і ін.)

Як було встановлено антропологом Ван Геннепом в так званих традиційних культурах важливу роль відігравали ритуали переходу - обряди, що виконувалися при зміні місця, стану, соціального положення, статусу. В цих ритуалах виділяють 3 фази: 1) сепарація; 2) граничний стан (поріг); 3) відновлення (цит. За В. Тернером) [10].

В сучасному цивілізаційному світі ця функція суспільства (спільноти) - створювати емоційно насичені ритуали переходу - практично втрачена. Для переходу в інший статус у племінних спільнотах особистість піддавалася спеціально спланованим випробуванням і стражданням. В нашому суспільстві батьки не можуть самі створити таку ситуацію і не можуть виступати ініціюючими фігурами: для цього необхідними є сторонні значимі або спеціально призначувані (обрані) фігури зрілого віку - посередники (наприклад, жрець, учитель, гуру або психотерапевт). В пошуках нової ідентичності підліток шукає символічні фігури переходу, і ритуали в субкультурі залежності виконують цю символічну функцію переходу - це і є своєрідна ініціація для підлітка. Важливо зазначити, що роль посередника можуть виконувати також і спеціальні групи (наприклад АА або НА, психотерапевтичні групи, окремішні соціальні групи або спільноти - партії, клуби тощо (Т. Burrow, 1927 - 1975)).

Повертаючись до відчуття задоволення, слід ще раз сказати, що у підлітка це відчуття виникає у контексті приєднання до групи, спілкування і отримання незвичних когнітивно-тілесних переживань. Завдяки реалізації мотивів спілкування зі значущими ровесниками та отримання власної ідентичності через відчуття приналежності до цієї групи створюється кататимно-імажинівний образ нового (відмінного від батьків та сім'ї) «бажаного об'єкта». Кожен зокрема або декілька разом, названі нами фактори формують наступний етап ритуалізованої системи адикції, а саме, адиктивну поведінку, якою і визначається послідовність дій щодо засобів адикції. Встановлюється визначена частота реалізації адиктивної поведінки, а відтак - створюється специфічна ритуалізація поведінки.

За способом організації ритуали можуть бути індивідуальними і груповими. **Групові** ритуали виникають і закріплюються в життєдіяльності певної соціальної групи (малої або великої).

Ритуали на свідомому і несвідомому рівні формують «образ Я» людини, завданням якого є **впорядкування сфери емоцій** і, за допомогою здійснення схематизованих дій, відновлення «порядку» у свідомості людини [13].

Соціальний ритуал - система дій, спільно сформованих членами групи, для яких всі види поведінки визначені у суворій послідовності. Це основне

джерело групової згуртованості і внутрішньо-групових зв'язків, яке служить нормативним регулюванням функціонування групи, сприяє тому, щоб поведінка кожного була скоординованою на здійснення спільної мети. Повторювані симптоматичні стереотипи взаємодії також зазвичай діють як ритуальні форми поведінки.

Зрештою, вся субкультура залежності поступово стає кататимним переживанням: формується надцінне ставлення як до агента, так і до всієї субкультури.

Об'єкт залежності (хімічний агент, як адаптоген надшвидкої дії) стає перехідним об'єктом спілкування, символом стосунку і всієї субкультури, де ритуали окреслюють її границі. На цьому етапі формування залежності, об'єкт залежності починає виступати центральним елементом **системи спілкування** і як «членський квиток» цієї спільноти, і як «посвідчення» особи, і врешті-решт, позначає собою вагому частину ідентичності. Через ритуали та розмови про хімічний агент створюється і підтримується наркоманічна (алкогольна) адиктивна субкультура: адиктивний агент виступає в якості тригера, який запускає процес кататимного узалежнення від об'єкту – хімічної речовини.

Таким чином, нами описана **циркулярна модель** формування системи узалежнення: ФІКСОВАНА УЯВА (супроводжується бінарним емоційним станом **«задоволення – вільно-плаваюча – особистісна тривога»**) – ПЛАНУВАННЯ ДІЙ, СПРЯМОВАНИХ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ФІКСОВАНОЇ НАДЦІННОЇ УЯВИ (супроводжується полюсними **задоволенням і сигнальною тривоگوю**) – СИГНАЛЬНА АПРОБАЦІЯ В РЕАЛЬНИХ ДІЯХ З ОТІЛЕСНЕННЯМ ЗАДОВОЛЕННЯ (**задоволення і страх**) – ПОВЕДІНКОВИЙ РИТУАЛ, ЯК ФІКСОВАНА ПОВЕДІНКА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ ФІКСОВАНОЇ УЯВИ (**захист задоволення від тривоги і страху**) – реалізація задоволення

Визначена модель задає нові рамки розуміння адиктивних механізмів та побудови практичної роботи з їх подолання.

Процес реабілітації.

На нашу думку, психологічними цілями реабілітації є отримання нового соціально-психологічного статусу і нової ідентичності через психотерапевтичну програму. Спираючись на ідеї В. Тернера щодо культурних ритуалів зцілювання [10] ми визначили, що психотерапевтична програма реабілітації у залежних пацієнтів може бути повноцінним Ритуалом Зцілення. Раніше в цій статті ми вже акцентували увагу на значущості здійснення ритуалів Переходу при зміні соціального або психологічного статусу особи. Сам ритуал ми розглядаємо – в так званому «польовому контексті» (термін В. Тернера [10]), в конкретно-історичних умовах, а саме, в процесі реабілітації. Друга фаза культурного ритуалу має назву лімінальної, тобто проміжної, порогової, в якій з великою емоційністю затверджуються нетлінні цінності суспільства для закріплення нової структури (часто видозміненої) (В. Тернер [10]). В цій фазі особа отримує подвійні риси і статус лімінальності. Лімінальні персони мають амбівалентність, оскільки

втрапили попередній статус і місце в суспільстві. неофіт в лімінальності повинен бути *tabula rasa*, чистою дошкою, на якій записують знання і мудрість групи, що стосуються нового статусу. Клієнти шукають трансформативного досвіду, який проникає до самого коріння буття кожної людини і знаходить в цих коренях щось глибинно загальне і всіма поділюване. Вірогідно, що психологічний сенс лімінальності у психотерапевтичних клієнтів

– це ознака готовності особи для набуття нового статусу і нової ідентичності, при втраті попередньої ідентичності і попередніх смислів.

В життєвому досвіді кожної людини має місце чергування структури і комунітас, станів і переходів.

Як зазначає Gilligan (1995), цит.за фон Шліппе, ритуалами називають інтенсифіковане згрупування ситуацій, повторюваних у вигляді згущених, колективних та символічних дій, їх можна розглядати як найстародавнішу форму психотерапії. У деякому сенсі психотерапія і є ритуалом, який створює рамкові умови для переходу клієнта із «проблемного» статусу в не- проблемний *Boscolo* і *Bertrando* (1994, с. 282) припускають, що перебіг психотерапії несвідомо відтворює структуру перехідних ритуалів: «Час, виділений для терапії, є часом окремішнім, який інтенсивно переживається її учасниками... причому у вигляді специфічно освяченого часу».

Символи ритуалу мають синтезуючий характер, що об'єднує у собі різноманітні та логічно несумісні ідеї. Існують три способи символічної референції: 1) явний сенс, що відноситься експліцитно цілям ритуалу і повністю усвідомлюваний виконавцями; 2) латентний зміст, що знаходиться на межі свідомості суб'єкта, але здатний бути повністю усвідомленим; 3) прихований сенс, повністю несвідомий і відноситься до базового (інфантильного) досвіду, спільного для всіх людських істот (В. Тернер) [10].

Наша гіпотеза створення психотерапії хімічно залежних полягає в тому, що *явним сенсом* виступає мета – стати тверезим. *Латентним сенсом* є **корекція і/або посилення зрілої нарцистичної рівноваги.**

Завдяки психотерапії актуалізуються Механізми нейропсихологічних змін методами:

1.Научіння новим когнітивно-поведінковим схемам.

2.Повторюваність. Повторення знайомих ритуалів активує частини кори ГМ, що пов'язані зі звичками та несвідомими оцінками. Повтор заучених молитов – активує мезолімбічну діяльність.

3.Опанування сильними емоціями: ненависті, страху, любові, горя; формується більша здатність керувати власними афектами.

4.Створення нових ресурсних кататимно-імагінітивних образів ФУ, які б сприяли відновленню або посиленню нарцистичної рівноваги (тут- самоповаги і опори на зріліші цінності).

У загальноприйнятій практиці, хімічно залежні під час етапу активної залежності привласнюють цінності наркоманічної (алкогольної) субкультури, а на «базовому» етапі реабілітації - засвоюють групові норми моралі тверезої поведінки, які обговорюються на заняттях програми 12 кроків.

Під час ритуалу переходу до нової ідентичності у хімічно залежної особи необхідно створити нові кататимно-імагінативні образи Фіксованої Уяви. Вони починають конкурувати з попередніми образами ФУ, наприклад паралельно з бажаним об'єктом – образ-«страшилка», або ж формується кататимно-імагінативний образ «себе бажаного», чи навпаки - або «образ себе відразливого». (В психології мало досліджена така емоція як відраза. З фізіологічного боку відраза активує діяльність структури головного мозку

«островок» (insula) [8]). При цьому виникає відчуття нудоти від уявних образів або ж думок про погані вчинки, коли залежний починає усвідомлювати і уявляти себе і мале свій образ неприємним, відразливим. У підлітковому віці почуття відрази знижене [8], що сприяє втягуванню тинейджерів в неформальні (в т.ч. – наркоманічні чи алкогольні субкультури (н. п., антисанітарні умови не відштовхують). В період реабілітації відчуття відрази у клієнтів збільшується.

Вплив уяви на виникнення нових компетентностей було доведено в оригінальних експериментах, при навчанні людей грі на піаніно. Показано, якщо людина уявляє протягом 2 годин на день, як вона грає на піаніно, в КГМ розростаються дендрити, як і під час реального вправлення у грі. (Сапольські, с.804) [8]. Ці результати стають інше одним доказовим підґрунтям для нашої гіпотези впливу уяви на розвиток різних форм поведінки: і узалежнення, і тверезості. Через вправи з візуалізації як цілеспрямованого процесу, який вимагає свідомих зусиль, формується фіксована уява, яка функціонує вже автоматично, без втручання свідомості.

Доказом циркулярних зв'язків між ФУ та отілесненням(термін наш, авт.) може слугувати гіпотеза соматичних маркерів Домасіо: «коли особа приймає рішення, то вона уявляє не тільки образи майбутнього «Експерименту», але і їх чуттєве супроводження: «якщо це відбудеться як я буду себе почувати чи поводити?». Людина відчуває як почуття або дії будуть відчуватися - за механізмом механізм так званого стратегічного консеквенціалізму з віддаленою перспективою. При цьому включаються різні відділи головного мозку: мигдалина, островок, вентральна ПФК, дорзальна ПФК, які діють як злагоджений ансамбль) [15;17].

Таким чином, створюється певний «малюнок» (ескіз) переживання, який корелює з певною конфігурацією задіяних нейронів і через **Отілеснення або ФУ** відбувається активація частин кори, пов'язаних з конкретним досвідом. Підкріплення цієї поведінки відбувається завдяки такому нейро-трансмiттеру як серотонін та гормону окстоцин.

Висновки.

1.Процес психотерапії проводить залежну людину шляхом «від хаосу лімінальності до порядку – нової структури особистості».

2.У формуванні нової Тверезої Ідентичності у залежних важливу роль відіграє феномен фіксованої уяви через механізм утворення кататимно- імагінативного образу «тверезої успішності». Фіксована уява при цьому виступає центром комунікації між іншими психічними процесами: емоціями, пам'яттю, мотивацією та мисленням; утворюється новий сталий конструкт «Я – тверезий», який бере на себе регулятивну функцію поведінки, замість конструкту

«Я - залежний».

3. Пропонована стратегія психотерапії хімічно залежних полягає в тому, що **явним сенсом** виступає мета – **стати тверезим. Латентним сенсом** є розвиток і/ або корекція зрілої – автономної - нарцистичної рівноваги.

Список використаних джерел

1. Анонімні алкоголіки, Alcoholics Anonymous World Services, Inc., New York. – 1994. – 141 с.
2. Голосовкер Я. Э. Логика мифа / Я. Э. Голосовкер. – М., 1987. – С. 114–165.
3. Короленко Ц.П. Семь путей к катастрофе. Деструктивные формы поведения в современном мире / Ц.П. Короленко, Т.А. Донских. – Новосибирск : Наука, 1990. – 192 с.
4. Кулаков С.А. Диагностика и психотерапия аддиктивного поведения у подростков / С.А. Кулаков. - М.: Фолиум, 1998. - 70 с.
5. Морозов В.М. К вопросу о сверхценных идеях / В. М. Морозов // Труды института им. П. Б. Ганнушкина – М., 1934. – С. 338–349.
6. Палмер Дж., Палмер Л. Секреты поведения Homo Sapiens. Эволюционная психология. - Прайм-тайм: Еврозонак, 2006. – 496 с.
7. Пинкер С. Язык как инстинкт. Издание 2-е, исправленное. Издательская группа «URSS», 2009, 456 с.
8. Сапольски Р. Биология добра и зла. Как наука объясняет наши поступки. М.: Изд-во Альпина нон фикшен. - 2017. 346 - 485 с.
9. Седих К.В. Делінквентний підліток. Навч. посібн. / К.В. Седих, В.Ф. Моргун. – К. : Видавн. дім «Слово», 2015. – 272 с.
10. Тэрнер В. Символ и ритуал. Москва: Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1983. – 277 с.
11. Уайнхолд Б. Противозависимость: бегство от близости / Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд / пер. с англ. Е. Бабенко, Г. Смолин. – Каменец-Подольский: Аксиома, 2009. – 328 с.
12. Фільц О., Седих К., Михайлів С. Фіксована уява як механізм виникнення узаалежнення // Психологія і особистість. – 2018. – № 2 (14). – С. 9-22.
13. Чиксентмихайи М. Поток. Психология оптимального переживания. Альпина нон-фикшн. – 2018. – 464 с.
14. Вект L. Steinberg. Age of Opportunity: Lessons from the New Science of Adolescence (New York: Houghton Mifflin, 2014).
15. Goswick, R. (1982) Components of Loneliness During Adolescence. Journal of Youth and Adolescence, 11, 373–383 [in English].
16. Green. Moral Tribes: Emotion, Reason, and the Gap Between Us and Them) 2014{804}.
17. B.Knutson et al.FMRI Visualization of Brain Activity During a Monetary Incentive Delay Task. Neuroimage 12 (2000).
18. B.Knutson et al.FMRI Visualization of Brain Activity During a Monetary Incentive Delay Task. Neuroimage 12 (2000).